

Osnovna šola Ivana Cankarja
Podružnica Cvetka Golarja
Cankarjeva 10
9240 Ljutomer

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

TO ZMOREM TUDI JAZ – ŽIVETI TRAJNOSTNO 2014/2015

Vodja inovacijskega projekta: Vida Klun, svetnica

Sodelavci: Alenka Tančoš, mentorica
Mateja Štefanec, mentorica
Marjetka Vidovič, mentorica
Maja Rajh, mentorica
Marina Gracin, svetovalka
Srečko Štuhec, svetovalec
Metka Sobočan Sarjaš, mentorica
Robi Stajnko
Brigita Čeh
Natalija Šparakl, svetovalka
Nelica Petek, mentorica

Konzulentka: Sonja Dobravc
Zavod RS za šolstvo Ljubljana, OE Celje

Povzetek

Ni nam vseeno, kako ravnamo z Zemljo, ki je naš dom. Zato je čas, da pričnemo razmišljati, kako bivamo, kako želimo bivati in kakšno zapuščino bomo zapustili prihodnjim rodovom. Projekt izvajamo na POŠ Cvetka Golarja Ljutomer, kjer se izobražujejo učenci s posebnimi potrebami v treh oddelkih prilagojenega programa z nižjim izobrazbenim standardom in v dveh oddelkih posebnega programa vzgoje in izobraževanja. Z inovacijskim projektom nadgrajujemo šolski model odprtega in fleksibilnega učnega okolja. Menimo, da mora šola imeti pomembnejšo vlogo pri implementaciji vsebin trajnostnega razvoja v šolski prostor. Njegovo vključevanje predstavlja ustvarjalnejšo in sodobnejšo obliko učenja, ki jo uresničujemo s povezovanjem in prepletanjem učnih vsebin in dejavnosti, spremembami oblik in metod dela, kjer uresničujemo projektno in problemsko naravnano vzgojno-izobraževalnega dela in gradimo nova znanja. Pri izvajanju presegamo stroge delitve dela po predmetih, starosti, razredih. Učenci se učijo v heterogenih skupinah, učencem s posebnimi potrebami se pridružijo učenci matične šole, zunanji sodelavci, prostovoljci. Ob tem uresničujemo načela vseživljenjskega učenja, ki sega čez okvirje formalnega izobraževanja, kjer krepimo učenčeva močna področja in razvijamo socialno in ekološko mišljenje. S povezovanjem s širšim družbenim okoljem smo šolski prostor odprli za soustvarjanje novih oblik sodelovanja in vključevanja šole v širši družbeni prostor.

Abstract

We care about how we treat our home, the Earth. Therefore, it is time to begin thinking how we live, how we want to live and what kind of legacy we will leave to the future

generations. The project is carried out at Cvetko Golar Ljutomer, where we educate pupils with special needs. They are divided into three classes of the specific program with lower educational standards and two classes of the specific program of education. With the innovation project we are upgrading the school model of open and flexible learning environment. We believe that the school should play an important role in the implementation of sustainable development contents in the school space. Its inclusion represents a creative and modern form of learning, which we realize by combining and interweaving of learning content and activities, changing forms and methods of work, where we realize project and problem-oriented training-educational activities and build new skills. We surpass the strict division of work by subject, age and classes. Students learn in heterogeneous groups: pupils with special needs join the students without special needs, external collaborators and volunteers. We realize the principle of lifelong learning, which extends beyond the frame of formal education. This strengthens the student's strengths and develops social and ecological thinking. By connecting with the wider social environment, we opened the school space for co-creation of new forms of cooperation and integration of the school into a broader social space.

Ključne besede: holističen pristop, trajnostni razvoj, odprto učno okolje, medpredmetno povezovanje, vseživljenjsko učenje, socialno učenje, kompetence, posebne potrebe.

Problemsko stanje

Na področju vzgoje in izobraževanja nastajajo nove prakse, ki imajo pomembno vlogo pri oblikovanju spodbudnega in odprtega učnega okolja. Eno od oblik posodabljanja šolske prakse predstavljajo inovacijski projekti, ki jih šole izvajamo v partnerskem odnosu z Zavodom RS za šolstvo. Le-ti predstavljajo odprt način projektnega in raziskovalnega učenja (N. Komljanc, 2011).

Takšen način dela prinaša učiteljem večjo avtonomijo in novo kulturo v šolski prostor, ki se kaže v interakciji učitelja in učenca, torej v komunikaciji (poslušanje, povratna informacija), v odnosih med njima in odnosih med samimi učenci.

Inovacijski projekt TO ZMOREM TUDI JAZ – ŽIVETI TRAJNOSTNO pomeni nadgradnjo projekta UDEJANJANJE NAČEL VSEŽIVLJENJSKEGA UČENJA – PODALJŠANJE IZOBRAŽEVANJA ZA UČENCE S POSEBNIMI POTREBAMI in razvijanje koncepta vseživljenjskega odprtega učenja.

Smo POŠ, ki izvaja izobraževanje učencev s posebnimi potrebami v prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom in posebnem programu vzgoje in izobraževanja. V šolo je vključenih 31 učencev s posebnimi potrebami. V šoli poučujejo učitelji s specialno pedagoško izobrazbo, v zadnjem triletju pa tudi učitelji, ki prihajajo poučevati iz matične šole.

Z vključevanjem elementov trajnostnega razvoja v šolski kurikulum želimo razvijati vseživljenjsko učenje in vseživljenjska znanja. Oblikovati želimo stališča, življenjske in učne navade, ki spodbujajo ekološko ozaveščenost in odgovornost, razvoj socialnih kompetenc, zdrav življenjski slog ter krepijo zdravo samozavest in samopodobo. Učence, strokovne delavce šole, starše in prostovoljce spodbujamo za kakovostno

preživljanje prostega časa. Z osebnim prepričanjem in odločitvami ter majhnimi koraki lahko vsi skupaj prispevamo k trajnostnemu razvoju.

Na področju izobraževanja in vključevanja učencev s posebnimi potrebami opažamo po končanem osnovnošolskem izobraževanju neenoten pristop in neenake možnosti za vključevanje v nadaljnje izobraževanje, usposabljanje in zaposlitev. Učenci se po končanem osnovnošolskem izobraževanju vključujejo v nižje poklicno izobraževanje, nekateri izobraževanje nadaljujejo v poklicnem izobraževanju, vendar pa po končnem šolanju dobijo zaposlitev le redki. Tako jih veliko ostaja doma.

Tudi učenci posebnega programa se zaradi omejitev v zadnjih letih manj vključujejo v vzgojno varstvene centre. S spremembo ZOŠ jim je omogočeno nadaljevanje usposabljanja v osnovni šoli s prilagojenim programom do 26. leta, vendar pa se zaradi neurejenega financiranja šolskega prevoza in prehrane, le redki odločijo nadaljevati usposabljanje v šoli po 18. letu, saj stroški prevoza in prehrane za starše pomenijo prevelik strošek (brezposelnost, slab socialno ekonomski položaj, večja oddaljenost od šole). Tako ostajajo doma in le manjše število se jih vključi v vzgojno varstvene centre.

Teoretična osvetlitev problema in predlaganih možnih rešitev

Če se želimo odzivati na izzive sodobnega sveta, moramo začeti razmišljati o tem, kam vodi današnji potrošniški način življenja. Odločiti se moramo, ali želimo biti le nemi opazovalci ali želimo tudi na področju vzgoje in izobraževanja uresničevati cilje in vrednote trajnostnega razvoja. Imamo izbiro! Če si odgovorimo z DA, moramo začeti iskati nove poti in oblikovati nova znanja in veščine, razvijati kritično in ekosistemsko mišljenje, spreminjati utrjene vzorce vedenja in razviti sistem stališč, vrednot in življenjskih navad, ki sprožajo spremembe v vedenju.

Če je šola kraj, v katerem učenec živi, potem je njena naloga razvoj celovitega človeka, kar zahteva holistično učenje, ki ni zgolj domena didaktike, temveč učenje in pridobivanje izkušenj preko občin značilnosti družbenega življenja.

Z izvajanjem inovacijskega projekta TO ZMOREM TUDI JAZ – ŽIVETI TRAJNOSTO razvijamo koncept vseživljenjskega odprtega učnega okolja, ki naj postane prostor za učenje, učenje drug od drugega, izmenjavo izkušenj, kakovostno komunikacijo, ustvarjanje sodelovalne klime in kulture v šoli, kar omogoča učenje po meri učenca.

Takšen način učenja je primeren tudi za področje izobraževanja učencev s posebnimi potrebami, kjer pri učenju in poučevanju izhajamo iz otrokovih sposobnosti, posebnih potreb, močnih področij in interesov.

Odprto učno okolje predstavlja optimalno prilagajanje na življenje. Tako postaja šola »hiša znanja«, ki sistematično spodbuja razvoj kompetenc, kjer se uči iz preteklosti in ustvarja prihodnost z didaktičnimi izumi in pedagoškimi odkritji. Šola je laboratorij za učenca in učitelja, za njuno umetniško in raziskovalno izražanje (N. Komljanc, 2012).

V vzgoji in izobraževanju se uveljavlja holistična strategija in sinergija vrednot, ki človeka razume kot celostno bitje, utemeljuje vseživljenjsko učenje in izobraževanje ter predstavlja korekturo trenutnemu sistemu izobraževanja. Poudarja notranjo

motivacijo, ki je usmerjena na pot za doseg cilja in v reševanju problemov vidi izziv. Naloga šole je, da zunanjo motivacijo preobrazijo v notranjo motivacijo. Takšna preobrazba pa zahteva učljivost posebne vrste, ki ni zgolj kognitivne narave. Ne gre le za znanje, temveč tudi za oblikovanje čustvene inteligentnosti, kajti posameznik, ki mu šola privzgoji ljubezen do znanja in spoznanja, ki je »ljubezen« do odkrivanja, se bo izobraževal vse življenje (S. T. Cjuha, 2000).

Gardner je leta 1983 postavil trditev, da obstaja širok spekter multiplih inteligentnosti, vključujoč sedem glavnih kategorij: jezikovno, glasbeno, logično-matematično, prostorsko, telesno-kinestetično in medosebno ter intraosebno inteligentnost. Te osebne inteligentnosti vključujejo vodenje, sposobnost negovanja medosebnih odnosov in prijateljstva, sposobnost reševanja konfliktov ter socialne analize (t. j. kompetence).

Vseživljenjsko izobraževanje in vseživljenjsko učenje lahko definiramo kot kontinuiran proces evalvacije izkušenj, spretnosti ter spoznanja iz neposrednih izkušenj. Po drugi strani je izkustveno učenje tudi posledica sprememb v osebnih sodbah, spoznanjih, stališčih, čustvih, vrednotah, ki so značilne za posamezno osebo in njeno življenje. Večje in pestrejšje je število izkušenj, doživetih refleksij in preverjanje teorije v praksi, kvalitetnejša je konceptualizacija in integracija pridobljenih izkušenj. Za same rešitve problemov pa ni dovolj le znanje ene same discipline, pač pa je potrebna kombinacija znanj, torej interdisciplinarnost.

Da je učenje učinkovitejše, je potrebno, da se med seboj prepletajo različni izobraževalni kanali: formalni, neformalni in izkustveni.

Načela vseživljenjskega odprtega učnega okolja so: samorazvoj, samoregulacija učenja in poučevanja, globina in širina spoznanj, specifično in splošno znanje, osebni odprt kurikulum in sposobnost za odprto učenje.

Medpredmetno povezovanje je eden pomembnih pogledov na sodobni pristop k učenju in pomeni poglobljeno in sistematično načrtovanje skupnih ciljev učenja. Pomeni povezovanje znanj, vsebin, procesov in spretnosti.

Pomembna didaktična komponenta celostnega pristopa je sodelovalno učenje, kjer interakcija med učenci omogoča boljši uspeh na kognitivnem in socialno-čustvenem področju. Vedno večji pomen pa dobiva skupno raziskovanje, ki je korak od sodelovalnega k skupinskemu učenju, kjer je poudarek na učenčevi razlagi in pregledu njegovih prepričanj.

Koncept vseživljenjskega odprtega učenja daje šolam možnost vključevanja trajnostnega razvoja v šolski kurikulum, ki je usmerjeno v okolje kot naravni, družbeni in kulturni prostor.

Šola je vključila inovacijski projekt TO ZMOREM TUDI JAZ – ŽIVETI TRAJNOSTNO v Letni delovni načrt šole.

Z izvajanjem projekta se šola odziva na družbene spremembe v okolju, hkrati pa opozarja na neenakopravno obravnavo in položaj učencev s posebnimi potrebami, njihovo vključevanje v izobraževanje, usposabljanje in zaposlovanje ter njihovo socialno vključenost v družbeni prostor.

Strateška razvojna strategija Slovenije ima cilj ustvariti pogoje za celovit razvoj zmožnosti vseh ljudi, tudi prikrajšanih skupin, zato je vzgojno-izobraževalno delo potrebno optimalno prilagajati posamezniku, torej tudi učencem s posebnimi potrebami. Le tako postaja učenje in poučevanje priprava na čim bolj samostojno in kakovostno življenje.

V okviru društva RAST si šola s širšo družbeno skupnostjo prizadeva ustanoviti delovni center, v katerega se bodo po končanem izobraževanju vključevali učenci s posebnimi potrebami iz šolskega okoliša in širše.

Cilji projekta:

- Vključitev vsebin trajnostnega razvoja v učni in LDN – v obvezni in razširjeni program, v specialno-pedagoške dejavnosti in v izvenšolske dejavnosti.
- Spodbujanje učencev, učiteljev, staršev in širše skupnosti za razvoj kompetenc za trajnostni razvoj.
- Ustanovitev društva RAST, ki deluje v javnem interesu in je namenjeno izboljšanju socialnega položaja, lajšanju psihosocialnih stisk in težav ter ustvarjanju možnosti za čim bolj kakovostno in samostojno življenje oseb s posebnimi potrebami.
- Skrb za šolski EKO vrt, ki učencem predstavlja učilnico na prostem, kjer učenci pridobivajo vseživljenjska znanja in se usposabljujejo živeti trajnostno (samooskrbno).

Raziskovalno vprašanje

Kako za učence s posebnimi potrebami razviti model odprtega vseživljenjskega učnega okolja, s katerim bomo pri učencih razvijali vseživljenjsko, izkustveno učenje in znanje ter s tem razvoj kompetenc trajnostnega razvoja, kar dviga kakovost njihovega življenja in vključevanja v širšo družbeno skupnost?

Opis razlogov za izpeljavo raziskave

- Z vključitvijo šole v inovacijski projekt želimo razvijati in dograjevati koncept odprtega učnega okolja s cilji, vsebinami in dejavnostmi trajnostnega razvoja za učence s posebnimi potrebami.
- V okviru društva RAST želimo za učence s posebnimi potrebami, ki ostajajo po končanem izobraževanju ali usposabljanju doma, ustanoviti zaposlitveni center, kamor bi se lahko vključili po končanem izobraževanju.
- Pri učencih s posebnimi potrebami želimo razvijati vseživljenjska funkcionalna znanja, veščine, kompetence ter vrednote, ki bodo izboljšala kakovost njihovega življenja, jim koristila v domačem in širšem okolju ter življenju.

- Posebno skrb želimo namenjati tudi sodelovanju s starši in z družbeno skupnostjo ter njihovem vključevanju v delo in življenje šole.

Potek dela

1. Korak

1. Oblikovanje skupine za pripravo in izvajanje IP.
2. Izobraževanje strokovnih delavcev.
3. Izbor predmetov, predmetnih področij in dejavnosti, ki jih bomo dopolnili z vsebinami trajnostnega razvoja, kjer bomo upoštevali tudi želje in potrebe učencev, učiteljev ter staršev.

2. Korak

1. Dopolnitev učnih načrtov z vsebinami, s cilji in z dejavnostmi TR (obvezni in razširjeni programa ter izvenšolske dejavnosti).
2. Izvajanje vsebin TR, ki smo jih dopolnili v šolskem kurikulumu.
3. Evalvacija izvedbe dopoljenih vsebin.

3. Korak

1. Zaključna evalvacija ob koncu šolskega leta.

Šolsko leto 2015/2016 – izvajanje programa TR v skladu z LDN

Pregled in podrobnejša izostritev ključnih problemov, katerih rešitev je prispevala k uspešnemu zaključku projekta

Učitelji so pregledali učne načrte in jih dopolnili s ključnimi področji trajnostnega razvoja. V kurikulum so vključili okoljsko, socialno, kulturno, etično in gospodarsko področje.

Po dopolnitvi ciljev, vsebin, dejavnosti, znanj trajnostnega razvoja v šolski kurikulum, po začetnem uvajanju dopolnitev v prakso in po opravljeni refleksiji ter evalvaciji, smo se lotili medpredmetnega povezovanja za prilagojen program z NIS (kjer so vključeni učenci z lažjo motnjo v duševnem razvoju) in za posebni program vzgoje in izobraževanja (kjer vključeni učenci z zmerno, težjo in težko motnjo).

Medpredmetno smo povezovali posamezne cilje, vsebine, predmete, predmetna področja, znanja, dneve dejavnosti in projektno učno delo. Kasneje smo ugotovili, da je potrebno uskladiti tudi organizacijo dela in izvajanja, urnike, oblikovanje skupin in vse dejavnosti skrbno načrtovati.

Z vključevanjem dejavnosti socialnega in čustvenega opismenjevanja smo želeli spodbujati razvoj socialnih kompetenc (kvalitetne medosebne odnose, sodelovanje, solidarnost, nenasilje, odgovornost, pozitivno samovrednotenje in samopodobo, zdrav slog življenja, skrb za zdravje, zdrava prehrana idr.).

Izvajali smo različne organizacijske oblike dela. Povečali se je samostojno delo učencev. Sledili smo potrebam učenca in učitelja, kjer je v učenju in poučevanju tudi

prostor za izmenjavo izkušenj, razvijanje interesov in socialno učenje idr. Učenci so znanja pridobivali v različnih življenjskih situacijah.

Z aktivnimi oblikami in metodami dela smo pri učencih razvijali ekosistemsko mišljenje, funkcionalna znanja, vplivali na oblikovanje pozitivnih stališč, vrednot in življenjskih navad.

Povečala se je avtonomija učitelja, ki samostojno izbira in izvaja učenje. Postal je organizator učenja, učenec pa njegov aktivni tvorec.

Učenje postaja vse bolj individualni proces, ki predpostavlja lastni napor in trud posameznika. Učenec se uči z lastno dejavnostjo, odkrivanjem, poskušanjem, izkušnjo, kar mu zagotavlja v vseh fazah učenja aktivno vlogo, večjo motivacijo in trajnejše znanje.

Z vključevanjem staršev in širše družbene skupnosti v življenje in delo šole smo jih ozaveščali s smernicami trajnostnega razvoja. Z njihovim vključevanjem in delovanjem na področju oseb s posebnimi potrebami smo razvijali vizijo inkluzije.

Opis in prikaz kazalcev, ki kažejo, v kolikšni meri so doseženi posamezni cilji projekta

Šolski izvedbeni kurikulum smo oplemenitili s cilji, vsebinami in dejavnostmi trajnostnega razvoja. Vključili smo področje varstva okolja, gospodarstvo, kulturno, socialno, čustveno, moralno, etično in gibalno področje. Tako so nastali dopolnjeni učni načrti za posamezne predmete, (naravoslovje, družboslovje, jezik, šport, umetnost), specialno pedagoške predmete (IKT, SOU), izbirne predmete (sodobno kmetijstvo, obdelava gradiv, zdrava prehrana), tudi dva tehnična dneva in en naravoslovni dan sta tematsko vezana na trajnostni razvoj.

Tudi dejavnosti razširjenega programa vključujejo interesni dejavnosti EKO in vrtnarski krožek. Učenci v podaljšanem bivanju del aktivnega preživljanja prostega časa izvajajo v učilnici na prostem, ko skrbijo za šolski vrt, poberejo pridelek, da lahko pripravijo zdrav obrok v učni kuhinji idr.

Izven pouka, v prostem času se učenci in starši ter zunanji sodelavci vključujejo v različne delovne akcije, srečanja, športne dejavnosti, izobraževanje.

Učitelji so poglobljeno in sistematično načrtovali skupne procese učenja na ravni vsebin, znanj in učnih spretnosti. Tako smo pri učencih poleg akademskih znanj razvijali tudi ključne kompetence, ki jih ljudje potrebujemo za svoj osebni razvoj, socialno vključenost in zaposlitev (sporazumevanje, učenje učenja, samoiniciativnost, odgovornost, prilagodljivost, povedati svoje mnenje, prenos teorije v prakso, načrtovanje in organiziranje dela, medsebojno interakcijo, reševanje problemov, digitalno pismenost, etičnost).

S tematskim načrtovanjem socialnega in čustvenega opismenjevanja smo razvijali razvoj socialnih kompetenc (kvalitetne medosebne odnose, sodelovanje v skupinah, prijateljstvo, sočutje, soodvisnost, poslušanje, solidarnost, nenasilje, reševanje

konfliktov, prevzemanje odgovornosti, pozitivno samovrednotenje, zdrav življenjski slog) glede na starost in sposobnosti.

Učitelji so uporabljali pri učenju in poučevanju inovativne strategije poučevanja (projektno delo, problemski pouk, terensko delo, delo v učni kuhinji, izdelava referata, poročanje, diskusija, delavnice idr.). Učenci so imeli pri delu priložnost in možnost izbire in s tem kombinacijo pravic in dolžnosti, da v svojih izbirah iščejo smisel in zaupanje.

Vzgojno-izobraževalno delo je prilagojeno učencem s posebnimi potrebami, kjer je pri načrtovanju in izvedbi poučevanja in učenja potrebno izhajali iz otrokovih potreb, posebnih potreb, močnih področij in interesov. Vsak učenec s posebnimi potrebami ima individualiziran program, svoj osebni kurikulum.

Delo je potekalo individualno, v dvojicah ali v kooperativnih skupinah, oblikovali smo heterogene učne skupine, razdelili vloge in naloge (samoregulacija, individualizacija in diferenciacija kot zbliževanje skupin; pravila). Krepili smo otrokova močna področja. Občasno smo vključili v dejavnosti učence in učitelje matične šole, starše, srednješolce in prostovoljce ter širšo skupnost, kar je krepilo medvrstniško in medgeneracijsko sodelovanje in sprejemanje drugačnosti.

V življenje in delo šole smo vključevali člane širše družbene skupnosti, ki si skupaj s člani društva RAST prizadevajo za ustanovitev delovnega centra za osebe s posebnimi potrebami, ki bi se po končanem izobraževanju in usposabljanju lahko vključile v delovni center.

Obdelava podatkov

Uporabili smo metodo akcijskega raziskovanja.

Tehnike in pripomočki: analiza, spin analiza, opazovanje, razgovor, anketni vprašalnik, dnevnik, poročilo, priprava, izdelava plakata, oglasne deske, delo v tehnični delavnici, učni kuhinji, na vrtu, razprave, avdio in video posnetki, dokumentiranje, interpretacija, portfolio, urejanje gradiv, dnevnik, terensko delo, samorefleksija.

Metode zbiranja podatkov (triangulacija): Izvedli smo postopek triangulacije, tako da smo dogajanje pogledali s perspektive učenca, učitelja ali drugih strokovnih delavcev šole in staršev.

Metode obdelave podatkov: kvalitativna analiza (parafraziranje, povzemanje, interpretacija).

Ugotovitve in spoznanja

Predstavitev dosežkov in interpretacija spoznanj

Inovacijski projekt izvajamo kot nadgrajevanje šolskega modela vseživljenjskega učenja in odprtega ter fleksibilnega učnega okolja. Predstavlja sodobno obliko učenja in poučevanja, ki jo uresničujemo z implementacijo ciljev, vsebin in dejavnosti trajnostnega razvoja v šolski kurikulum, z medpredmetnim povezovanjem in vseživljenjskim učenjem. Kot pomembna didaktična komponenta se uveljavlja

sodelovalno učenje, ki vključuje etiko sooblikovanja, sodelovanja, pridruženosti in soodvisnosti.

Medpredmetne povezave, ki združujejo sorodne pojme, znanja, vsebine aktivnosti, procesna znanja so učencem omogočile prenos miselnih strategij, ki jih lahko uporabljajo za reševanje problemov pri različnih predmetih in situacijah.

V vzgojno-izobraževalno delo smo uvajali metode in tehnike dela ter učenja, ki omogočajo aktivno vlogo učenca (opazovanje, učne delavnice, delo v učni kuhinji, tehnični delavnici, na vrtu, merjenje in beleženje, eksperimentiranje, delo z besedilom, demonstracija, izdelava referata, plakata, predstavitev s pomočjo računalnika idr.).

Skozi proces izkustvenega izobraževanja smo gradili spretnosti, znanja ter spoznanja iz neposrednih izkušenj, samo izkustveno učenje pa je pri učencih spodbudilo spremembe v osebnostnih sodbah, čustvih, spoznanjih, spretnostih, ki so značilne za posameznika in njegovo življenje.

V projektu je bil presežen okvir formalnega izobraževanja.

Učenci povedo, da so pridobili veliko uporabnega znanja za življenje. Spoznali so praktično delo na vrtu, pripravo zemlje za setev, pridelavo zelenjave, skrbeti za rastline, ločevati odpadke, pripraviti zdrav obrok, spoznali, kaj je samooskrba, odgovornost, nenasilje, kako reševati konflikte idr.

Učenci so domov odnašali tudi semena, ki so jih potem zasadili skupaj s starši na domačem vrtu.

Posebej so učence pritegnile praktične dejavnosti. Izdelali so hotel za žuželke, koše za smeti, nabrali zelišča in pripravili namaz, zapisali so recept, pripravili kosilo, konzervirali živila, pripravili ozimnico idr.

Najpogostejša oblika dela je bila skupinsko oblika – kooperativno učenje, ki je pozitivno vplivalo na kvaliteto medsebojnih odnosov med učenci ter učenci in učitelji. Učenci povedo, da je v skupini delo zabavnejše, vsak je po svojih sposobnostih, znanju in interesu prispeval k celoti opravljenega dela. Naučili so se tudi bolje organizirati, razvili so odgovornost za dobro opravljeno delo. Učenci so postali bolj komunikativni in samozavestni. Sledili so ciljem skupine in tudi osebnim ciljem, ki so si jih zadali ter tako razvijali odgovorno vedenje.

Učenci s takšnim načinom dela razvijajo funkcionalna znanja, ki jih kasneje prenesejo v domače in širše okolje, kar je še posebej pomembno, saj jih večina po končani šoli ostaja v domačem okolju.

Povečala se je vloga in avtonomija učitelja. Učitelj soustvarja novo filozofijo poučevanja, ki zahteva dobro poznavanje predmeta ali predmetnega področja, timsko delo (skupno načrtovanje, izvajanje in evalvacijo dejavnosti), usklajevanje organizacije dela, časa, oblikovanje skupin idr.

Povečalo se je samostojno delo učencev. Učitelj je organizator učenja, učenec ima aktivno vlogo v vseh fazah učenja: pri načrtovanju, izvajanju in evalvaciji dela. Pri

načrtovanju pouka je v ospredju osmišljeno vseživljenjsko učenje. Znanje, ki je tako pridobljeno, je trajnejše, napor odtehta zadovoljstvo, ki se oblikuje pri kooperativnem učenju skupine. Takšen način vzgojno-izobraževalnega dela omogoča učitelju individualni pristop. Učitelj razvija lastno ustvarjalnost in vzgaja učence za trajnosti razvoj.

V projekt so se vključevali tudi starši in zunanji sodelavci ter sodelovali pri pripravi permakulturnega vrta ob šoli. Vrtnarji so nam darovali bio sadike, ki smo jih potem zasadili na grede.

Podjetniki so nam donirali finančna sredstva, s katerimi smo ob šoli uredili igrišče z bio igrali.

S povezovanjem s širšo družbeno skupnostjo se je krepilo medgeneracijsko sodelovanje in gradila vizija inkluzije.

Inovacijski projekt je nastal na osnovi potreb učencev, staršev, učiteljev. Šola je tako postala bolj odprta, koristna in »uporabna«. V njej učenci pridobivajo vseživljenjska, funkcionalna znanja, ki jih bodo uporabili v življenju.

Takšen način dela je za učence zanimivejši, spodbuja motivacijo, povezuje znanja, spodbuja medsebojno komunikacijo med učenci in učenci in učitelji. Spodbuja k učenju in vključevanju tudi učence, ki so drugače manj uspešno vključeni v šolsko delo in skupnost. Pridobljeno znanje prenašajo v družinsko in lokalno okolje.

Šolski permakulturni vrt je postal učilnica na prostem. Ob šoli so nastale številne gredice, žuželčji hotel, nastaja vodna kotanja, sadovnjak, saj so učenci skupaj s člani društva RAST in sadjarji posadili ob šoli sadno drevje in jagodičevje. Prve pridelke so učenci že pobrali in iz njih skuhalo sokove, marmelado, kompot ali okusen obrok v šolski kuhinji.

Učenci zadovoljno pripovedujejo, kako v domačem okolju povežejo znanje in izkušnjo, ko na domačem vrtu nastane greda, kjer posadijo jagode, posejejo solato, uredijo zeliščno gredo, skuhamo zajtrk ali večerjo, poučijo starše o ločenem zbiranju odpadkov, varčevanju z vodo, električno energijo idr.... O svojih uspehih se pogovarjajo s sošolci, jih povedo učiteljici. Učenje je postalo zanimivo in privlačno. Znanje tako postane uporabnejše. Povečali sta se motivacija in odgovornost.

Izvajanje projekta predstavlja sodoben pristop, samo izvajanje učenja in poučevanja ter spremembe v oblikah in metodah dela pa učence motivirajo k osebnim odločitvam in spremembam v vedenju in življenjskem slogu – živeti trajnostno.

Opis posledic izpeljave projekta v okolju

Inovacijski projekt sledi principom sodobne šole, ki vzgaja in izobražuje za trajnostni razvoj in predstavlja model vseživljenjskega odprtega učenja za otroke s posebnimi potrebami. Učenci v prihodnosti potrebujejo nova znanja.

Otrokom in odraslim je potrebno odgovornost do okolja in ekološkega ravnanja privzgojiti in ozavestiti pomembnost okoljskega zdravega in čistega okolja za naslednje generacije.

Izobraževanje za trajnostni razvoj mora postati del vzgoje in izobraževanja, ki ga je potrebno vključiti v sistem že obstoječih predmetov. Za novo vlogo je potrebno poskrbeti tudi za strokovno izobraževanje strokovnih delavcev v vzgojno – izobraževalnih inštitucijah.

Učenci pridobljena znanja, veščine in vrednote prenašajo v domače okolje, na starše, sorojence, znance.

V projekt se vključujejo tudi starši, njihovo vključevanje in sodelovanje v življenje in delo šole se je v času izvajanja projekta povečalo. Sami dajejo tudi pobude za delo. Iz nekaterih družin se dejavnosti udeležijo kar vsi člani družine.

Člani društva RAST in družbene skupnosti, ki se udeležujejo delovnih akcij, delavnic se tako usposablajo za trajnostno vedenje in ravnanje. Z njihovim vključevanjem v življenje in delo šole razvijamo vizijo inkluzije.

Posamezniki so šoli donirali finančna sredstva, da smo ob šoli dokončali otroško igrišče in zasadili sadno drevje.

Člani društva RAST si skupaj s šolo prizadevajo ustanoviti zaposlitveni center, v katerega bi se vključevali učenci s posebnimi potrebami in se tako zaposlovali v domačem okolju. Zaposlitveni center se bo predvidoma ustanovil do konca leta 2016.

Program društva RAST (ustanovitev zaposlitvenega centra) je vključen v finančne načrte Razvojnega centra POMURSKE REGIJE za sonaravno preskrbo zavodov z zdravo prehrano.

Širjenje novosti

Inovacijski projekt predstavlja model implementacije šolskega kurikula s smernicami trajnostnega razvoja, ki ga je mogoče ob prilagoditvah potrebam posamezne ustanove izvajati tudi na drugih šolah, v vrtcih in zavodih.

Projekt smo predstavili na strokovnem zboru in objavili na šolski spletni strani. Z njim smo razvili nov pristop k odprtemu učnemu okolju za učence s posebnimi potrebami, kjer je prostor za soustvarjanje novega trajnejšega sveta.

Menimo, da je bila v inovacijskem projektu dosežena 5. stopnja novosti, saj smo opredelili referenčni okvir, implementirali šolski kurikulum z vsebinami trajnostnega razvoja in oblikovali nov metodično- didaktični model učenja in poučevanja za učence s posebnimi potrebami.

Možnosti uvajanja v druga področja

Projekt je mogoče uvajati na področje vrtcev in srednjih šol ter drugih javnih zavodov.

Kje smo močni in kaj lahko ponudimo drugim

Inovacijski projekt TO ZMOREM TUDI JAZ – ŽIVETI TRAJNOSTNO je že peti po vrsti in pomeni nadaljevanje posodabljanja šolske prakse podružnične osnovne šole.

Z razvijanjem vseživljenjskega odprtega učnega okolja smo oblikovali model za učenje in poučevanje učencev s posebnimi potrebami, kjer smo razmišljati tudi o položaju teh učencev po končani osnovni šoli in njihovem nadaljnjem usposabljanju in socialnem vključevanju v zaposlitev in družbo.

Skozi oblikovanja modernejše šole, z implementacijo šolskega kurikula z vsebinami trajnostnega razvoja, smo pri učencih razvijali vseživljenjska znanja.

V izvajanje projekta smo bili vključeni vsi delavci šole. Tako so učitelji in drugi strokovni delavci pridobili znanja in izkušnje z načrtovanjem in uvajanjem in izvajanjem trajnostnega razvoja v šolski kurikulum.

Sama organizacija vzgojno-izobraževalnega dela zahteva veliko fleksibilnost pri organizaciji (timsko načrtovanje, poučevanja in izvajanja različnih dejavnosti, vključitev v LDN in vsaj mesečno planiranje dejavnosti, akcij, sodelovanje z zunanjimi sodelavci, lokalno skupnostjo idr.).

Pridobili smo veliko novih znanj in izkušenj, ki jih lahko prenesemo v obliki izobraževanj, delavnic in usposabljanja v šolsko polje.

Literatura

1. <http://www.solskiekovrt.si/>
2. Ilc. Z.: Medpredmetno povezovanje – prispevek k vseživljenjskemu učenju. Zavod Republike Slovenije za šolstvo Ljubljana. Dostopna na spletni strani.
3. Ciuha, H., S.: Izzivi prihodnosti – holistična strategija in sinergija vednosti (2010). Dostopno na spletni strani.
4. Klun V. (2010). Udejanjanje načel vseživljenjskega učenja – Podaljšano izobraževanje za učence s posebnimi potrebami. Inovacijski projekt.
5. Komljanc, N.: Šola brez meja. Trajnostni razvoj v šoli in vrtcu (2009), št. 2, str. 9–14.
6. Komljanc, N.: Odprta šola in učenje. Didakta, let. 20, šte. 133, str. 8–10.
7. Komljanc N.: Babuška za razvoj trajnega znanja. Kriteriji kakovosti za šole, ki vzgajajo in izobražujejo za trajnostni razvoj (2010). Zavod RS za šolstvo Ljubljana, str. 5–17.
8. Komljanc, N.: Koncept odprtega učenja. Trajnostni razvoj v šoli in vrtcu (2012), let. 6, šte. 1–2.
9. Komljanc, N.: Babuška za razvoj trajnostnega znanja. Kriteriji kakovosti šole, ki vzgajajo in izobražujejo za trajnostni razvoj. Zavod RDS za šolstvo Ljubljana (2008), str. 5–17.

10. Marentič Požarnik, B.: Akcijsko raziskovanje v vzgoji in izobraževanju (1990), str. 67–75.
11. Smernice vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj od predšolske vzgoje do univerzitetnega izobraževanja. Republika Slovenija. Ministrstvo za šolstvo in šport. Dostopno na spletni strani.

Uredila in zapisala: Vida Klun, univ. dipl. psih.